

Ogrski kralj Matija Korvin v slovanski ustni književnosti. Razbor motivov, zvezanih z njegovim imenom. Spisal Zenon Kuzelja, V Levovu 1906, 154 str. (Угорський король Матвій Корвін в слов'янській усній словесності. Iz „Zapiskov Naukovogo Tovaristva im. Ševčenka,“ zv. LXVII–LXX). — Kralja Matjaža pozna, rekel bi, vsak Slovenec, ta iz šolskih čitank, kjer se nahajajo narodne pesmi in pripovedke o Matjažu, drugi po Aškerčevi baladi v „Stari pravdi“, tretji vrhutega še po Cankarjevem simbolu v „Kralju Matjažu in potepuhu Marku“ in po novih Aškerčevih „Junakih“, a vsi smo kot otroci znali govoriti: „Križ-kraž, kralj Matjaž. . .“ Tudi teoretično smo že začeli razmišljati o tej bajni osebi naših pripovedek in narodnih pesmi (Rutar), toda malokomu je bilo znano, ali in koliko poznajo Matjaža drugi Slovani; baš zato, ker nam je nedostajalo primerjave, niso mogli biti rezultati popolni. Temu je sedaj doskočila zanimiva študija Kuzeljeva, ki natančno analizira Matjaževe motive v narodni književnosti Slovanov sploh, in jo moramo mi tem bolj uvaževati, ker se posebno obširno bavi baš z našimi slovenskimi „Matjaževimi“ motivi. Srbohrvati opevajo Matjaža v svojih epičnih in ženskih pesmih, slava njegovega imena se je očuvala tudi pri ogrskih in galiških Malorusih in pri Slovakah, odkoder se je razširila po Moravskem, Češkem in med Lužiškimi Srbi. Zgodovinski Matija Korvin, vzroki njegove popularnosti, Matija v Ogrih, Srbih in Hrvatih (posebe pesmi o njega izvolitvi in kronanju), splošni značaj in zgodovinska podlaga (slovenskih) Matjaževih balad, balada o Matjažu in Alenčici, o Matjažu v turški vozi, pripovedke o njega spanju in povratku, Matjaž pri Slovakah in balada „Matjaž, preoblečen za ženo, zavede nepristopno devojko,“¹⁾ Matjaž v umetni književnosti, to so poglavja pričujoče razprave. Pri tem je zanimivo, da Matjaževa slava pri Madžarih ni taka kakor pri Slovanih; le nekoliko odlomkov madž. Matjaževih pesmi se je ohranilo in to ne v narodu, nego v letopiscih. Jaz bi mislil, da ga je Madžarom zakrila njih daljša politična samostalnost, ki jim je prinesla še druge in drugačne veljake, pa oholost plemstva, nasprotna ljudomilosti Matjaževi, ki je ščitil tudi nemadž. seljaka. Pisal je Matjaž latinski, nemški, češki, izdajal spomenice glagolske in cirilske, a — madžarski ni napisal besede (Klaić, Povijest Hrvata II. 3, 156). A dočim izhajajo epske pesmi srbohrvatske, ki opevajo ogrskega kralja Korvina, z zgodovinske osnove in ne zastranjujejo daleč v pravljичnost in legendarnost, je v slovenskih pesmih matjaževstvo samo temelj za poetično zgradbo raznih popularnih zapadnoevropskih baladnih motivov. V baladi ni važna zgodovinska činjenica ali oseba, nego se poetično in subjektivno prikazuje snov fantazije (usoda devojk in ljubezni, nezvestoba v ljubezni in vojski, značajnost, zveza z zagrobnim svetom). Baladni motivi so potovali od naroda do naroda (k Slovanom je prišla balada z zapada) ter se prilagodovali krajevnim in časovnim prilikam; lužiške balade so večinoma takorekoč prevodi nemških, jugoslovanske balade imajo vzporednice v romanskih narodih itd. Tako je tudi s slovenskimi baladami; poprečno niso samostalne ustvaritve, nego se bližajo romanski in germanski poeziji, zajemajoč pri tem bogato iz srbohrvatske epike. Pri Slovencih zapadna viteška srednjeveška poezija ni našla tako bogate domače poezije kakor pri Srbih, torej ničesar, kar bi ji zastavljalo pot, in se je udomačila. Pesmi o kralju Matjažu in Alenčici nahajamo analogije v Franciji, Španiji in Italiji („Il moro Saracino“), a prvotni vir motiva je najbrž v Franciji; najvažnejši slovenski

¹⁾ O tem motiva govori obširneje isti pisatelj v krajši posebni študiji „Slovenske balade o temi: Fant se preobleče v žensko obleko ali se da v vreči zanesti v sobo devojčino, da bi jo zapeljal,“ a teh motivov pisatelj ne nahaja v Slovencih. 1905.

motiv je pri tem prizor pod lipami na Turškem. Matjaž v turški vozi, kraljevič Marko v arabskem robstvu sta znana v Angliji na Škotskem, Danskem, Norveškem, Švedskem, Nemškem in v Franciji; slovenska balada je nastala pod vplivom srbske pesmi o Kraljeviču Marku. Kralj Matjaž pred peklom je plod cerkvenega vpliva in je motiv najti tudi v češki in lužiški varijanti, samo da je tu „David kralj“ (slovenski: „deveti“ kralj!). Slični so rezultati analize naših pripovedek o Matjažu, ki jih dosle ni nihče obilneje uvaževal v zvezi z istim motivom pri drugih narodih. In baš zato, ker so bile dosle malo znane, jih je obširneje razpravljal pisatelj pričujoče študije. Navaja nazadnje poleg slovaške umetne književnosti, ki ima simpatično prikazanega Matjaža v pesmi Andrije Sladkoviča „Detvan“, v „Kraljevem stolu“, verzovani povesti enega izmed najznamenitejših slovaških pesnikov Janka Kalinčaka itd., tudi Aškercovo balado in roman v „Slov. Narodu.“ — Cankar in Aškerc sta s svojimi novimi deli pomnožila našo umetno Matjaževo književnost; Cankar je porabil pripovedko o spečem kralju, Aškerc pred vsem pesmi o junakujočem kralju, prvi ga je prikazal kot predmet hrepenenja, drugi kot podobo moči, prvi je svoj motiv poglobil, drugi povzel in nekoliko razširil. Oboje vkup bi šele dalo pravi epos, v katerem bi bila narodna snov umetniški obdelana, psihološki in v znaku simbola poglobljena.

Dr. Fran Ilešič.

Joza Ivakić: Književni rad Josipa Kozarca. Čist prihod namijenjen podignuću Kozarčeva spomenika u Vinkovcima. Nakladom uredništva „Narodnoga Glasa“. Karlovac 1907. Cijena 20 h.

Splošni pregled

„Delo“ je naslov novemu slovenskemu listu za industrijo, obrt in trgovino, ki izhaja 1. in 15. dne meseca ter stane vsetno 10 K, polletno 5 K. Dopise je pošiljati uredništvu, naročnino pa upravnistvu „Dela“ v Ljubljani. Urednik listu je g. Rudolf Šega. Zdaj imamo Slovenci menda za vse stroke svoja glasila in treba samo še, da začnemo tudi že zares — delati! —

Prvo poročilo o delovanju „Deželne zveze za pospeševanje tujskega prometa na Kranjskem“ od 14. julija 1905 do 31. decembra 1906. V Ljubljani 1907. Izdala in založila deželna zveza. Tisk J. Blasnika naslednikov v Ljubljani.

Knjižnica rajn. Iv. Vesela, trnovskega dekana, ki jo je podedovala družba sv. Cirila in Metoda v Ljubljani, se bo sedaj v prid družbi podrobno prodala. Krasna knjižnica obsega nad 1100 knjig (okoli 1500 zvezkov) iz vseh strok človeškega znanja. Imenik s cenami izide v kratkem in se razpošlje resnim kupcem le na zahtevo, ako se po dopisnici oglase pod naslovom: Pisarna družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani (Narodni dom).

Opomnja uredništva. Poročilo o koncu letošnje glediške sezone prinesemo v prihodnji številki

